

IRODALOM.

Suggestion in education by **M. W. Keatinge**, M. A., reader in education in the university of Oxford. London, 1907.

Keatinge, aki különben Comenius *Didactica Magna*-jának angol fordítója, e műben a szuggesztiónak a nevelésben való jelentőségét és föltételeit akarja megvilágítani. Minthogy pedig a szuggesztio természetére, mint általában a lelki jelenségekre, legkönnyebben a szélső esetek megvizsgálása deríthet fényt, kiindulásul a szerző a hipnotikus szuggesztio leírását bocsátja előre. Erre nézve az a legjellemzőbb, hogy a szuggerált képzet kritikátlanul, az ellenkező képzetek akadályozása nélkül, automatikusan érvényesül. *Stoll*, *Wundt*, *Schrenk-Notzing*, *Moll* stb. szuggesztio-meghatározásának elemzése után számos olyan esetet közöl, melyekben a hipnotikus szuggesztiót mint tanító eszközt is felhasználták. Pl. a new-yorki Grammar School-ban volt egy 15 éves leány, akinek semmi hajlama sem volt a tanulásra; nem tudta figyelmét az őt kevésbé érdeklő részletekre irányítani, feladataira otthon nem emlékezett. Tanárai külön leckéket adtak neki, hogy a Normal College-be való belépéshez szükséges vizsgálatokat letehesse, de ez mitsem használt. Végre hipnotikus úton azt szuggerálták neki, hogy már sikerül elméjét tanulmányaira koncentrálnia, s hogy már elvesztette féltékenységét. Hatszoros szuggesztio után alkalmassá vált a tanulásra s nemsokára kitűnő vizsgálatot tett.

A hipnotizált s a normális tudat föltételeinek elemzése útján a szerző megállapítja, hogy szuggesztibilitás lehetetlen a lelki elemek *dissociációja* nélkül; ez pedig kétféle: a hipnotikus állapot abnormis s az éber állapot normális dissociációja.

Binet La Suggestibilité (1900) c. műve alapján több, különösen a tanulókra vonatkozó normális szuggesztio-kísérletet közöl a szerző. A tanító pl. kijelenti, hogy kísérletet óhajt végezni arra nézve, hogyan tudnak a tanulók vonalak hosszúságára emlékezni. Egy 5 cm. hosszú, fehér papirosra húzott vonalat mutat meg minden egyes tanulónak, akik a megtekintés után vigyázva helyükön ugyanakkora vonalat kötelesek húzni. Ezután egy másik vonalat kell húzniok, melyet újra bemutat a tanító, állítása szerint egy kicsit hosszabbat,

mint az előbbi volt, de valójában csak 4 centimétereset. Csupán 9 tiltakozott 86 közül a szuggesztio ellen s hitt inkább szemének s emlékezetének, mint a tanító állításának: a többi valamennyi hosszabb vonalat húzott, mint először.

Binet és *Sidis* a szuggesztiónak roppant tág meghatározását adják; szerintök a normális tapasztalásból előálló minden vezérképzet szerepe is szuggesztio. Ezzel szemben *Keatinge* szuggesztív képzetnek olyant mond, mely a tudatra diszintegráló hatással van úgy, hogy a kritikus s az ellenkező képzetek elvesztik erejüket. Majd meghatározza az ilyen képzet tulajdonságait; közben a kontraszt és az első benyomások didaktikai értékét fejtegeti. Kiemeli a tanár felelősségét, aki tanítványait új anyagba vezeti be. Gyakran az első óra benyomásától függ a tanulónak egy-egy tárgy iránt való egész későbbi viselkedése. Nagy a tanuló büszkesége egy új nyelv, pl. a latin tanulásának megkezdésében, vagy ha, mint a görögben, új alphabetumot kell tanulnia, ez csak növeli az érdeklődést. Természetesen ez az auto-szuggesztio csak rövid ideig tart a legtöbb tanulónál. A tanár egy kis munkája azonban állandóan ébren tarthatja. A görög s a latin nép kulturmissziójáról való többszörös élénk fejtegetés, a nyelvnek a hazai történelemmel való szoros kapcsolata, a grammatizálásnak a leglényegesebbre való szorítása s a minél mélyebb tartalmi megértés sohasem téveszti el hatását. Ez a nyelvtanítási program szuggesztív szempontból önkénytelenül rántal a múlt évben a Dent-féle First Latin Book szerint nálunk is megkezdett szemléletes tanításra.

A tanító szuggesztív erejű személyes tulajdonságairól szóló fejtegetés nagy általánosságban mozog és sok oda nem tartozóra kalandozik el. Sokszor lapokon keresztül szinte elfeledkezünk arról, hogy e mű a nevelésbeli szuggesztióról szól.

Az utánzásról, mint a szuggesztio közvetlen eredményéről való fejezet végeredménye az, hogy az iskolai tanítás két szuggesztív tényezőn fordul: a tanítónak a tanulókra való hatásán, kik őt utánozzák s a tanulóknak egymásra való hatásán utánzás és *æmulatio* útján. Minden szó, melyet a tanító mond, nem egy tanulóhoz, hanem tömeghez szól s szuggesztív ereje csak fokozódik a tanulóknak egymásutánzása által; minden folyamat, melyet megkezd, mind az utánzás, mind az *æmulatio* útján fejlődik, úgyhogy a szuggesztiónak egész dinamikája van.

A jellem s a szuggesztio viszonyát tárgyaló fejezet *Paulhan*-nak, *Ribot*-nak, *Fouillée*-nek s *Malapert*-nek a jellem felosztására vonatkozó kutatásait a zoologiai osztályozás analógiájából fakadó tévedéssel vádolja; ezek a jellemek genusait, speciest s subspeciest állították fel, melyek valamelyikébe kellene beleszorítanunk egy-egy in-

dividualis esetet. Tiltakozik a szerző azon felfogás ellen is, mely szerint, ha a jellem legnagyobb részt a szervezet s az öröklés eredménye, akkor a nevelésnek is főképp fiziologaiainak kell lennie. Ha ez tényleg így volna, akkor nem lehet tudni, micsoda hatása van egyáltalán a nevelőnek, akkor a mostani tanítókat el kellene bocsátani s helyökbe orvosokat rendelni. A képzetek érzelmi hatásának elemzésével próbálja meg Keatinge bebizonyítani a nevelésnek a jellemre való szuggesztív erejét. Sőt tovább megy: a nevelésnek teremtő erőt (creative power) tulajdonít. Ha ugyanis igaz az, hogy a produkció minden egyes ténye csak a létező anyag újra elrendezése, sőt, hogy minden fölfedezés semmi egyéb, mint az ugyanazon területen való előbbi fölfedezések új kombinációja s alkalmazása és így minden új elrendezés, ha több mint az előző kombinációk ügyetlen elrontása, teremtés, a mennyiben a durva anyagnak új jelentést ad: ép oly igaz, hogy a tanító azon pszichikai elemek és hajlamok újjászervezésében, melyeket tanítványaiban talál, a szó igaz értelmében teremtő. Keatinge ez állítását főképp a tudatos és a tudatalatti lelki elemek viszonyának elemzésével törekszik tanulságosan igazolni. A szoktatás, mint az idegrendszer bizonyos irányú állandó állapotára való törekvés által lesz első sorban a nevelő új pszichikai energiának teremtője.

Ezen elméleti részekhez a szerző egy gyakorlati fejezetet csatol, melyben a szuggesztíót didaktikai szempontból tárgyalja; megállapítja, mely tárgyaknak van leginkább szuggesztív erejük. Ilyeneknek különösen a humanitásokat tartja; bőven szól e szempontból különösen a klasszikus tárgyakról, mert napjainkban valahányszor sorsot húznak középiskoláink tárgyai egymásközt, a Jónás sorsa mindig ezekre esik. A klasszikus tárgyak szuggesztív természetét Cæsar műveiből kiválógatott szemelvényekkel konkrét példákon mutatja be (bátorság, mérséklet, hazaszeretet stb.); a modern irodalomban rejlő szuggesztív erőre pedig Tennyson-nak Wellington herceg halálára írt ódáját idézi. A mű nagy hiánya — angolnál szinte különös — hogy a természet-tudományok tanításában rejlő szuggesztíóról még csak említést sem tesz; pedig a hipnotizmusnak s az érzelmek lélektanának a könyv kereteihez mértén aránytalanul bő tárgyalása helyett ez szükségesebb s hálásabb tárgy lett volna.

A szuggesztio mint nevelési probléma voltaképen az utolsó fejezetben (The sanction of suggestion) van röviden kifejtve. Lehetetlen a gyermeket minden szuggesztív hatás alól kivonni; szuggeralják őt a cselédek, társai, a családi és utcai élet. Azon kísérletek, melyeket arra nézve tettek, hogy a gyermeket a vallás, erkölcs és politika kérdéseiben teljesen pártatlan elmével neveljék fel, hogy teljesen szabadon válassza meg majd világnézetét önálló ítéletre alkalmas korában,

mindig kudarcot vallottak. Születésétől kezdve ugyanis folyton ki van téve sokféle hatásnak s mielőtt elérné érett korát, már eltelik előítéletekkel.

Keatinge négy csoportba osztja a szuggesztíókat: 1. amelyek az erkölcsi viselkedésnek elfogadott elemeivel kapcsolatosak; 2. az esztetikai, 3. a szociális és politikai, 4. a vallásos szuggesztíók. Az első csoport fontossága kétségbe nem vonható. Senki sem sajnálhatja, hogy mint gyermekre a mérséklet, önfeláldozás, bátorság, szelhség, önkritika stb. szuggesztíói hatottak. Ilyeneket alkalmazni a nevelő első kötelessége. Bonyolultabb már az esztetikai szuggesztio; legnehezebb azonban a szociális és politikai szuggesztio, mely főkép a történelem s a vele kapcsolatos tanulmányokban fordul elő. Ezek ugyanis vagy csak úgy szerepelnek az iskolában, mint száraz, konvencionális ismeretek, vagy pedig mint az emberi életről szóló komoly tudományágak, melyekben majdnem lehetetlen elkerülni sok, még felnőttek számára is kemény kérdést. Az alternatívát Keatinge meglehetősen semmitmondóan oldja meg a tanítási anyag «pártatlan tárgyalásával». Szerinte vitás történelmi s társadalmi kérdések előadásában a tanárnak tartózkodnia kell bármely oldalra való döntéstől, csak az ellentétes vélemények éles körvonalozására kell szorítkoznia, ráhagyván a tanulóra ítéletének s rokonszenvének eldöntését; az eredmény okvetlenül az, hogy a tanuló pártatlan ítéletmondáshoz szokik. Mellözve azt a pädagogus előtt bizonyára ismeretes tényt, hogy a tanuló autonóm gondolkodását majdnem mindig a lehető legkevésbé veszi igénybe, felmerül az *objectivitas* mibenlétének általános kérdése. Objectivitáson mindenesetre nem a *minden ítélettől való tartózkodást* kell érteni; olyan történetíró, aki csak a tények száraz tégláinál marad, de a mult épületét — a tényeken felülemelkedve — nem rekonstruálja, nem is történetíró. Vajjon a történelmi eredményeket, melyek gyakran nem is *tényítéletek*, hanem *értékítéletek*, inkább a tanulóval szabadon következtettessük-e ki, mint a viszonyosan sokkal több szakismerettel rendelkező tanárral? De különben is hol marad akkor a történelemnek, mint *par excellence* szuggesztív tárgynak a tanár előadásában rejlő sugalmazó ereje? Ha csak az ellentétes felfogásoktól sorbaszedett tényeket közli, már e tények csoportosításában rejlő szuggesztív erő befolyásolja a tanulók «szabad» ítéletét.

Keatinge műve egy pädagogiai részletkérdés tárgyalásának indult; minthogy azonban voltakép az egész nevelés szuggesztio, e munka a lélek- és neveléstan nagyon sok problémáját érinti. Binet-vel ellentétesen a szuggesztiónak sokkal szűkebb meghatározását adja s később mégis a nevelésnek majdnem minden tényét a szuggesztio függvényévé teszi. — A tárgyalásnak épen nem helyes módja, hogy a szerző egy-

egy szakmunka bő idézetein s az ezekkel való polémián építi fel gyakran a könyv pozitívumát; egyrészt a tárgyalás ezen módja a lehető legfárasztóbb, másrészt kénytelen sok fölösleges terhet cipelni magával. Számos helyen a pædagogusok legközönségesebb hibájába esik: általánosságban mozgó s magától értetődő tanácsokat ad. Egyszer már maga is megsokalja: *this statement sounds absurdly commonplace.*

Dr. Kornis Gyula.

*

Pædagogiai program-értekezések.

Mielőtt a mult évek szokásait követve áttérnék az 1907/8. évi középiskolai értesítőkbén megjelent értekezések egyenkénti ismertetésére, legyen szabad néhány általános megjegyzést előre küldenem.

Kétségtelen dolog, hogy napjainkban a gyermek lelkének megismerésére és megértésére irányuló törekvés, a gyermektanulmányozás, s ennek fontos eredményei a középiskolák oktatására is nagy hatást gyakorolnak. Kitűnik ez abból, hogy a középiskolák tanárai nem zárkóznak el azon új módszerek elől, melyek pædagogiai és lélektani igazságokon fölépülve, fényesen beváltak. Csak egy példára hivatkozom, a modern s latin nyelvek tanításában megnyilatkozó új eljárási módokra. (Direkt módszer, Dent-féle angol-latin olvasókönyv.) Mindez újabb módszerek gondolkodásra bírják a tanárokat, s érdeklődésüket pædagogiai kérdések iránt ébren tartják. Elvezetik őket az elméleti pædagogia és lélektan tudományához. Nem elégszenek meg csak gyakorlati úton kifejtett tevékenységükkel, hanem igyekeznek megvilágítani és megvizsgálni azt a kérdést is, hogy a középiskoláinkban általánosan követett tanítási módok és célok megfelelnek-e a gyermek és ifjú képességeinek? Megvan-e a szükséges harmonia a kettő közt, s ha nincs, mi ennek az oka? Azt hiszem, ez magyarázza meg, mért foglalnak el legtöbb helyet a mult évi értesítőkbén az általános pædagogia és lélektan köréből vett értekezések. Sokan az értekezések frői közül el-elmélyednek egy pædagogiai probléma vagy lélektani jelenség vizsgálatában, hogy az eredményeket felhasználhassák tanítványaik mennél igazabb megértésére és tudatosabb tanítására és nevelésére. Ebből természetesen nagy haszon háramlik a pædagiára mint tudományra, másrészt az ifjúság nevelésére is. Amaz gazdagszik, értékben növekedik, emez tervszerűbb és intenzívebb lesz.

Ez az egyik feltűnő jelenség. A másik szintén igen érdekes jelenség, hogy szokatlanul sok értekezés szól a család és iskola viszonyáról. Ennek okát mai társadalmi életünk viszonyaiban látom. A szülők a nevelés munkáját, ha nem is egészen, de nagyrészt az